

Prohászka hatása Mindszenty bíboros életművére

[© Orvos Levente 2009 | orvosl.hu]

Mindszenty József 34 évvel volt fiatalabb Prohászka Ottokárnál. E kettőjük között fönnálló bő emberöltőnyi korkülönbség – figyelembe véve személyes találkozásait – csak fokozhatta a későbbi bíboros szemében Prohászka tekintélyét; akiről mindig a legnagyobb tisztelet hangján szólt. Homíliáiban, beszédeiben számos alkalommal utal a nagy püspökre. A Beke-féle szentbeszédgyűjtemény indexe szerint Szűz Mária, Szent Péter és Pál, Szent Gellért, a nagy árpád-házi szentek és Pázmány után Prohászkát említi legtöbbször. Legtömörebb és legkifejezőbb méltatását talán Emlékirataiban találjuk, amikor egy helyütt a megkínzott bíboros „a szentéletű Prohászka Ottokár püspök, a magyar Egyház díszje és egyik legnagyobb lángelméje”¹ állmatlanságára gondolva merít erőt saját szenvedéséhez. Az ÁVÓ börtönében elszenvedett egyik legkegyetlenebb kínzás az volt tudniillik, hogy a rabot nem engedték aludni. Kevésbé tömör, ám szintén beszédes jellemzés hangzott el tőle 1947. április 13-án, Prohászka halálának huszadik évfordulója alkalmából megrendezett székesfehérvári emlékmisén, ahol a bíboros az alábbi szavakkal emlékezett: „Ki is volt ez az Isten szolgája? [...] Isten dalnoka, a Szentlélek földre küldött hárfája, ünnepi harang, a nemzet országjáró apostola, lélekgyújtogatója, a jozefinizmus és szabadelvűség poshadt levegőjét a magasból kitisztító villám. A nemzet legmélyebb fájdalmainak megszólaltatója, a biztatás és jövőreményének angyala, akinél szebben, áldásosabban nem szólt magyar ajak. [...] [A]z evangéliumi szociális igazságok meghirdetője és cselekvője, megvalósítója. Nagy szív, hősi áldozat, a közért két végén meggyújtott életgyertya.”²

Találkozások

Mindszenty már középiskolás korában találkozik az akkor már országos hírű Prohászka írásaival, különösen a *Regnum Marianum Zászlónk* című folyóiratának hasábjain. Később, mintegy harminc év távlatából vallja diákéveiről, hogy a nagy püspök, benne éppúgy mint az egész magyar ifjúságban, az „eszményiség lobogójaként élt akko-

1 Mindszenty, J., *Emlékirataim*, Budapest, 1989., 266.

2 Beke, M. (ed.), *Egyházam és hazám – Mindszenty József hercegprímás szentbeszédei*, I-III., Esztergom, 1991-1997., II., 44. Vö. Mészáros, I., *A rózsafűzér bíborosa. Mindszenty-pillanatképek*, Budapest, é.n. (2003), 28-29.

ron”³. Kiváltképp Prohászka „magyar sorskérdések” iránti fogékonysága érdekelte, sőt „izzította”⁴ őket.

Mindszenty ugyanebben a beszédében szól Prohászkaival történt személyes találkozásairól, először 1911-ben, amikor Prohászka Szombathelyen tartott nagybőjti konferencia-beszédet, és amelyet ő, a végzős gimnazista, mindenki máshoz hasonlóan „megkövülten hallgatott”⁵. Második alkalommal Mindszenty már felszentelt papként láthatta Prohászkaét, akivel a szombathelyi vasútállomáson futott össze véletlenül. A püspök a menetrendről kérdezte a fiatal káplánt, aki megilletődött boldogsággal tájékoztatta s kísérte őt vonatához. Harmadik találkozásuk a Szociális Missziótársulat zalaegerszegi gyűlésén történt Prohászka halála előtt néhány héttel. Az apátplébános elnökölt, Prohászka pedig az ünnepi szónok tisztét töltötte be. Kifejező, hogy Mindszenty a személyes találkozás élénk színekkel ecsetelt benyomásain túl az elhangzott gondolatok közül éppen egy szociális vonatkozásúra emlékezett vissza még így sok év után is.

Nem kimondottan találkozás, mégis ide tartozik, mert személyes gesztusként értékelhető a következő epizód. Mészáros István hiteles tanúkra hivatkozva említi⁶, hogy a bíboros „a puszta földön térdepelve” „hosszú időn át imádkozott” a Faludy György és elbarátai által ledöntött Prohászka szobor széttört darabjai mellett. A szoborledöntés egyértelmű válasz volt Prohászka püspök halálának 20. évfordulóján tartott országos ünnepségre.

Prohászka hatása

Prohászka egész magyar egyházra kiterjedő apostoli működése 1882-ben teológiai tanárrá történő kinevezésével és első terjedelmesebb írásának az *Új Magyar Sion* (1887 után *Magyar Sion*) című lapban való közlésével vette kezdetét. A szentéletű teológus és esztergomi spirituális legintenzívebb befolyást értelemszerűen a liberalizmustól meg nem fertőzött ifjúságra, főként a papnövendékekre gyakorolta. Közéjük tartozott a „prohászka lelkeletű, modern tanár”⁷ Rogács Ferenc (1880-1961), későbbi pécsi megyéspüspök is, a kispap Mindszenty tanára és gyóntatója, akit elismerése jeléül bíborosként maga szentel majd püspökké 1948-ban. Érdemes továbbá megfigyelni, hogy „Mindszenty József legkedvesebb püspöktársa”⁸ az a Shvoy Lajos, aki Esztergomban hat évig volt Prohászka lelki gyermeke, később pedig püspökutóda. Shvoy önéletrajzában megemlékezik erről az időszakáról. Beszámolója nemcsak saját rajongásának okaira világít rá, hanem a kispaptársak, vagyis az egész jövő

3 Beke, M., i. m., II., 34. Vö. Mészáros, I. (2003), i. m., 24.

4 Beke, M., i. m., II., 34.

5 Beke, M., i. m., II., 34.

6 Vö. Mészáros, I. (2003), i. m., 31.

7 Maróthy-Meizler, K., *Az ismeretlen Mindszenty*, Buenos Aires, 1958., 52.

8 Kovács, G., *Isten embere – Szentől szembe Mindszenty bíborossal*, Budapest, 2005, 56.

magyar egyház lelkipilágának is hiteles tükre:

„Neki köszönök legtöbbet papi életemben. Katonás egyénisége, fegyelmezett, komoly és mégis kedves, leereszkedő modora egészen hatalmába kerített. Eleinte – mint gimnazista kispap – hetenként nála gyóntam, a teológián azután mint tanárom – mint a *dogmatica specialis* tanára – éppen úgy megfogta és lenyűgözte lelkemet. Ez az időszak volt életem legboldogabb szakasza. Előadásai magával ragadtak, elbűvöltek. Épp akkor írta az «Ég és Föld» című könyvét, magyarázatai *de Deo et Trino*⁹ olyan érdekesek voltak, hogy elfelejtettünk jegyezni, csak ittuk a nagyszerű gondolatokat és eszméket. Punktái pedig – amelyeket esténként adott –, és vasárnapi exhortációi – amiket tartott – oly gyönyörűek voltak, hogy nem egyszer álmélkodva hallgattuk a Szellemóriásnak csodálatos szavait és előadásait. Senki se akart elmenni Pestre a Centráléba¹⁰, vagy Bécsbe a Pazmaneumba. Elégséges tanulókat kellett odaküldeni. Pedig engem is fenyegetett a veszedelem.”¹¹

Prohászka írói, pásztori, papnevelői munkásságának hatására a tízes-húszas évektől kezdődően egyre nagyobb számban kerültek ki a szemináriumok padosaiból prohászka lelkületű papok. Nincs tehát semmi különös abban a feltételezésben, hogy legtöbb kortárs paptestvérehez hasonlóan a vértanú bíboros is Prohászka eszméinek különös befolyása alatt állt. Az ugyanakkor már sajtóságosabb szempont, hogy a bíborost egyházi státusa illetőleg egyedi történelmi helyzete szinte determinálta, hogy a prohászka hagyomány kiemelkedő örököse, hovatovább beteljesítője legyen – amint ezt róla közvetlen munkatársa Maróthy-Meizler Károly megállapítja¹².

Maróthy-Meizler meglátása szerint Prohászka próféta, akit a Gondviselés még idejében, vagyis évtizedekkel a kommunista hatalomátvétel előtt azért küldött, hogy fölrazza tespedtségéből a magyar egyházat. Ám Magyarország apostola és tanítója egymaga csak a programot hirdethette meg, az elvek gyakorlati alkalmazását a maga mélységében és általánosságában véghezvinni már nem tudta; és pedig azért nem, mert noha programja „napszámostól a hercegprimásig”¹³ az egész nemzethez szólt, hangja lényegében csak a keresztény értelmiségig jutott el. Ennek az értelmiségnek lett volna feladata, beleértve az egyházi vezetést is, hogy életét a próféciához igazítsa, a tanítást pedig, főként annak gyümölcseit közvetítse a dolgozó osztályok felé, ám erre öt évtized is kevésnek bizonyult. Az egyház belső átalakulását így már csak az 1945 utáni új hatalmi rend tudta kieszközölni, részint épp azáltal, hogy Mindszenty személyében öntudatlanul és akaratlanul Prohászka reformelképzelései iránt fogékony főpapot segített a primási székbe. Maróthy-Meizler kiemeli, hogy Mindszenty nemcsak abban az értelemben lett

9 Az Istenről és a Szentháromságról – latin.

10 Értsd: A Központi Papnevelő Intézetbe.

11 Mózessy, G. (ed.), *Shvoy Lajos: Önéletrajz. Források a Székesfehérvári Egyházmegye történetéből I.*, Székesfehérvár, 2002. (elektronikus kiadás: <http://www.ppek.hu/k317.htm> – hozzáférés: 2009. március)

12 Vö. Maróthy-Meizler, K., i. m., 69.

13 Maróthy-Meizler, K., i. m., 69.

Prohászka életművének jeles folytatója, hogy a legmagasabb egyház-kormányzati hatalom birtokában képes volt annak elveit a legfelsőbb szintről érvényre juttatni, hanem azért is, mert származásánál, jelleménél fogva el tudta érni, meg tudta mozgatni az alacsonyabb néprétegeket is.

Konkrét párhuzamok

Azt mondhatjuk tehát, hogy Mindszenty József Prohászka-tiszteletét nem elsősorban a nagy püspök érdemeinek illetve saját mélységes lelki kötődésének hangsúlyozása, mint inkább pásztori és egyház-kormányzati cselekedetei jelzik. Ami természetes is, hiszen a bíboros számára nem Prohászka személye volt a fontos – bár ezt igen nehéz különválasztani –, hanem maga a tanítás, amely jóllehet tisztán krisztusi, mégis Prohászka színre lépése nyomán vált igazán vonzóvá. Elvek és a belőlük forraszó gyakorlati, azaz vallási illetve közéleti alapállás – e kettő harmonikus egysége. Ez volt tulajdonképpen az egykori székesfehérvári püspök tanításának lényege, melyet Mindszenty is programjává tett.

Szociális kérdés, magyar sorskérdések

Mindannyiunk által ismert történelmi adottságok folytán kétségkívül a legfeltűnőbb programszintű párhuzam Prohászka és Mindszenty felfogásában a szakadék szélére sodródott magyarság sorsa iránti érzékenység, illetőleg a szociális kérdés végre-valahára történő rendezésének szándéka. Említettük, hogy a fiatal szombathelyi gimnazista már Prohászka olvasatában került kapcsolatba az akkortájt napirenden lévő problémákkal, „a magyar kivándorl[ás], a nemzeti érzés, a testi és lelki tisztaság”¹⁴ körüli kérdésekkel, ám csak plébános korában nyílt lehetősége arra, hogy tevékenyen is hozzájáruljon a rábízottak szellemi-lelki ínségének és fizikai nyomorúságának enyhítéséhez. Zalaegerszegen nagyszabású apostoli, népnevelői, szociális tevékenységét püspöke különböző címek adományozásával honorálta, melyet Mindszenty nem önmagában a kapott rang miatt értékelt, hanem – ahogy Emlékirataiban vallja – „mert ezáltal könnyebben értem el gyakorlati eredményeket megyei, állami hivatalokban, vagy sok esetben éppen a kormányznál”¹⁵.

A keresztényszocialista országgyűlési képviselő, Maróthy-Meizler Károly idézett monográfiájában bőségesen ír Mindszenty politikai, nevezetesen keresztényszocialista elkötelezettségéről, melyet Prohászka hatásának tulajdonít. Rögtön hozzá kell tenni, hogy Mindszenty Prohászkaéhoz hasonlóan nem rajongott a pártpolitikáért, sőt eltekintve attól, hogy tizenkilenc után kényszerűségből elváltatta a Keresztény Párt (KNEP) Zala megyei elnöki posztját, telje-

14 Beke, M., i. m., II., 34.

15 Mindszenty, J., i. m., 32.

sen kivonta magát belőle. Emlékirataiban kifejti ez irányú álláspontját, miszerint a papságnak – azzal együtt, hogy a politikus papok „válságos időkben és kivételes helyzetekben olykor használhattak is Egyháznak és hazának” – nem szerencsés részt vennie a hivatásos politikában. Bár a hatékonyabb érdekérvényesítés miatt a közéleti szereplés egyéb formái, például az „országrontók ellen tollal és szóval” való küzdelem vagy a keresztény politikusok „határozott és világos” támogatásának nemes feladata sem mellőzhetőek.¹⁶

Mindszenty szociális gondolkodásának jellegzetes sarokpontja éppen az a földreform, amelyet Zichy Nándor és Prohászka már a 19. század végén szorgalmazott és amelynek általános rendezésére sohasem került sor egyházi részről. Hú képet fest Mindszenty földkérdésben elfoglalt álláspontjáról, hogy Tátray Istvánnal (1893-1941) még a szociáldemokraták agrárprogramja előtt, a húszas évek végén kidolgozott egy birtokpolitikai tervezetet, melyet később módosításokkal mind az Imrédy- mind a Teleki-kormányzat felhasznált¹⁷. Nem rajta múlt, hogy elgondolása a nagybirtokos osztály tiltakozása miatt még ebben a felpuhított formában sem jutott el a megvalósulásig; az pedig egyenesen a magyar egyház tragédiája, hogy mindössze fél évvel az előtt, hogy hercegprímásként 1945. augusztusában kormányzati pozícióba került, már megtörtént a földosztás, ráadásul a Parasztpárt és a kommunisták forgatókönyve alapján, vagyis minden korábbi elképzelést felülmúló formában. Ennélfogva beiktatása után tizenegy nappal kiadott püspökkari körlevelében Mindszenty már csak a rendelet súlyos igazságtalanságai ellen tudott szót emelni, elérve ezzel azt, hogy politikai ellenfelei paradox módon a földreform ellenségének bélyegezzék. Mindszenty más tekintetben nem emelt kifogást a kialakult helyzettel szemben, sőt nemsokkal a történetek után, 1945. december 6-án XII. Pius pápához intézett levelében¹⁸ a Szentatya hozzájárulását kéri, hogy a kódex vonatkozó, „az egyházi vagyon világiak kezébe kerüléséről” szóló rendelkezése alól felmentést adhasson azon gazdák számára, akik az egyházi birtokokból jutottak földterülethez.

A konkurens Mindszenty szociális elkötelezettségét a kommunista rendszer – amúgy érthető módon – igyekezett kétségbe vonni, ezért a főpap életének ez a szegmense aránylag ismeretlen. Hasonló okokból, viszont épp ellenkezőleg került hangsúlyozásra a „reakciós vagy harcos sovinizta”¹⁹ bíboros, „a nép ellensége”²⁰ – következképp tevékeny hazaszeretete, fokozott érzékenysége a nemzeti sorskérdések iránt általánosan ismert ma is. Ennek elemzésére tehát most nem szükséges kitérnünk.

16 Vö. Mindszenty, J., i. m., 28.

17 Vö. Maróthy-Meizler, K., i. m., 179-180.

18 Vö. Mészáros, I., *Mindszenty-leveleskönyv. Gondolatok a bíboros leveleiből 1938-1975*, Budapest, 1997., 23.

19 Közi Horváth, J., *Mindszenty Bíboros*, München, 1980., 84.

20 Közi Horváth, J., i. m., 58.

Egységtörekvés

Prohászka és Mindszenty ökumenikus irányultsága lenne a másik hangsúlyos párhuzam, amelyre oda kell figyelni. Hogy Prohászka nemcsak elkötelezte magát a keresztény felekezetek közötti kien- gesztelődés előmozdítására, de sokat és hatékonyan tett is e cél érdekében, azt különösen Ravasz László református püspök²¹ illetve Reményik Sándor²² evangélikus költő méltatásai bizonyítják legéke- sebben.

Az igazsághoz tartozik azonban, hogy ehhez a viszonylagos köze- ledéshez a Tanácsköztársaság és nyomában Trianon tragédiája terem- tette meg a kiindulási alapot. Világossá tette ugyanis, hogy a korábban kibékíthetetlennek hitt katolikus-protestáns ellentét el- törpül a nemzet- és egyházpusztulással fenyegető radikális irány- zatok keresztényellenességéhez képest. Ezt az argumentumot már használja Prohászka is, ám a „Pannonhalma és Debrecen, Esztergom és Eperjes közti” „aranyhidak” víziója, vagyis „a közös nagy el- lenség, a keresztény kultúra megmértelvezői, keresztény magyarsá- gunk sírásói[val]”²³ szembeni összefogás égető szükségessége csak 1945 után, nem utolsósorban épp Mindszenty törekvéseinek köszön- hetően lesz kézzelfogható valósággá.

A közös ellenséggel folytatott küzdelem, különösen a primásnak a keresztény felekezetekhez tartozó hitvallásos iskolák és a köte- lező hitoktatás megmentésére irányuló harca meghozta az eredményt legalábbis ökumenikus szempontból. Gondolhatunk arra, hogy a her- cegprimás beszédein, körmenetein nagy számmal jelennek meg pro- testánsok is, vagy hogy a közös célok és üldöztetés példás egysé- gebe kovácsolta a nagy keresztény egyházak hitvalló vezetőit (Mind- szenty, Ordass Lajos, Ravasz László).

Mindezeket túl Mindszenty egyedülálló gesztusaként értékelhető, hogy 1946. november 30-án Debrecenben, a kálvinista Rómában szen- teli püspökké Bánáss Lászlót. Talán Prohászka aranyhídja járt az eszében amikor meghozta egyháztörténelmi jelentőségű döntését. A gesztus mindenesetre nem maradt szó nélkül. A reformátusok valóban irányukban tett lépésként értékelték a kardinális debreceni útját – az egyik református hetilap még „egyetlen magyar kálvinistá[nak]”, „tiszteletbeli kálvinistá[nak]”²⁴ is kikiáltotta Mindszentyt. Ravasz László püspök szintén szükségesnek látta vi- szonozni a primás látogatását, melyre az *Új Ember* szerkesztőségé- ben került sor. Mindszenty azonban ismét lépéselőnybe került, mi- vel felajánlotta Ravasz püspöknek azt a lehetőséget, hogy a jövő- ben protestáns cikkek, közlemények jelenjenek meg a katolikus he- tilapban.

21 Vö. Ravasz, L., *A Tábor hegy ormán*, Budapest, 1928., 126-128.

22 Vö. Frenyó, Z. (ed.), *Prohászka Ottokár: Modern pünkösd*, Budapest, 2005., 536-537.

23 POÖM, XX., 311.

24 Maróthy-Meizler, K., i. m., 316.

Mészáros István a Mindszenty-leveleskönyvben a bíboros két Rávasz László püspökhöz címzett személyes hangvétellű levelét²⁵ is közli. Az egyikben a református püspök „nemeslelkű hitvesének elhunytáról” értesülve fejezi ki együttérzését, és biztosítja őt mind az elköltözöttért mind az őt gyászolókért végzett imáiról. A másik levélben sorstársaként köszönti a 90 éves püspököt, akivel közösen mond dicséretet a hosszú életet adó Istennek, mert – mint mondja – „eszközei lehettünk nemzetünket intő terveiben”.

Levelek

Mindszenty egyházkormányzati tevékenységének nem elhanyagolható részét alkotja primási levelezése. Több Prohászkaival kapcsolatos leveléről tudunk, melyek további adalékokkal színezhetik az eddig tárgyaltaakat.

Sorrendben az első jelentősebb levél 1946. január 7-i keltezésű²⁶. Ebben a primás Tildy Zoltán miniszterelnöktől kéri, hogy vegyék le a Magyar Miniszterelnökség sajtóosztálya által közzétett *A fasiszta, szovjetellenes, antidemokratikus sajtótermékek jegyzékének* listájáról Prohászka *Diadalmas világnézet* című írását. „Ez a mű – érvel Mindszenty – a magyar katolikus irodalom legnemesebb alkotásai közé tartozik, az összes európai nyelvre lefordították. Ha éppen az eredeti nyelven semmisítik meg, jóvátehetetlen szellemi és erkölcsi kárt okoznak ezzel.”

Időrendben a következő levél²⁷ keletkezési dátuma 1946. augusztus 16. A tárgy ismét egy kérelem, de címzettje ezúttal XII. Pius pápa. A hercegprimás ebben a legnagyobb tisztelettel arra kéri a Szentatyát, hogy törölje Prohászka 1911-ben indexre került három művét a tiltott könyvek listájáról. Hat pontban foglalja össze érveit, bár a levéltári adatok alapján úgy tűnik, hogy ebből ötöt Schütz Antal fogalmaz és csak az utolsó származik Mindszentytől. E hatodik pontban a bíboros arra hivatkozik, hogy a „bolsevisták” a teljes Prohászka-sorozatot betiltották és ezért „a Szentszék nemes gesztusa” lenne, ha az említett művek lekerülnének az egyházi indexről, „annál is inkább – fogalmaz a kardinális – mivel [Prohászka] kanonizációja Tóth Tihamér püspökkel együtt sokak számára kívánatos lenne”. Meg kell jegyezni, hogy a Primási Levéltárban található levélmásolaton ez az utolsó sor – valószínűleg Tóth Tihamér miatt – ki lett húzva. Nem tudjuk, hogy végül is át lett-e fogalmazva, vagy enélkül ment el, mint ahogy a Szentszék válaszárol sincs információnk, ennek ugyanis nincs semmiféle nyoma.

Mindszenty kérelme főleg előde, Serédi Jusztinián hozzáállásának tükrében kontrasztos igazán. Shvoy Lajos már 1942-ben lépéseket tett Prohászka boldoggá avatásáért, ennek érdekében országos

25 Mészáros, I. (1997), i. m., 36. 74.

26 Mészáros, I. (1997), i. m., 24.

27 Primási Levéltár, 5281/1946. Vö. Mészáros, I. (1997), i. m., 31.

mozgalmat is életre hívott. Törekvései azonban Serédi bizonyos „aggályain”²⁸ zátonyra futottak, aki Prohászka indexen lévő művei miatt nem tartotta időszerűnek Shvoy kanonizáció irányában tett lépéseit, sőt úgy vélte, hogy Róma esetleges negatív visszajelzése miatti „felsülés”²⁹ káros következményekkel járhat az egész magyar egyházra s Prohászka hírnevére nézve is. Serédi gyanúja igazolódott ugyan, amikor Shvoy érdeklődésére a Szentszék azt a tájékoztatást adta, hogy az indexügyn kívül más „súlyos problémák”³⁰ is akadnak Prohászkaival, azonban nem világos, hogy ez mennyiben indokolta a „Prohászkaért” elnevezésű társadalmi egyesület megszüntetését, minthogy ezt a Püspöki Kar 1943. októberében Serédi indítványára elrendelte.³¹

A harmadik levél a bíboros elfogatása előtt egy hónappal keletkezett (1948. november 5.). Ebben az őt ért „egyre erősödő, igaztalan támadások[ra]” utalva köszöni meg a székesfehérvári püspök és egész egyházmegyéje „jóleső együttérzését”, majd így folytatja: „A nyugodt lelkiismeret, és a nemes lelkek, köztük Ottokár püspök egyházmegyéjének papsága és hívei megértő szeretete a támaszom és erősségem.”³²

Végezetül az utolsó rendelkezésünkre álló levelét³³ 1972. november 27-én már Bécsben fogalmazza Mindszenty. A levélben, melyet Paolo Bertoli bíborosprefektushoz intéz, arról kér tájékoztatást, hogy „megindult-e, illetve hogyan áll a következők boldoggá avatási ügye”. Itt több nevet felsorol, köztük Prohászka Ottokárét is.

Ahogy fentebb megjegyeztük, nem tudni, hogy Róma végül is válaszolt-e a bíboros Prohászka ügyében még 1946-ban előadott kérésére. Az sem ismeretes, hogy erre a mintegy harminc évvel későbbi levélre érkezett-e érdemi reakció. Ám témánk szempontjából ennek nincs túl nagy jelentősége, hiszen Mindszenty József bíboros válasz nélküli felterjesztései önmagukban is mutatják, hogy szívesen látta volna Prohászka Ottokár püspököt a kanonizált szentek sorában.

28 Meszlényi, A., *Magyar szentek és szentéletű magyarok*, München, 1976., 183.

29 Meszlényi, A., i. m., 183.

30 Barlay, Ö. Sz., *Prohászka Ottokár életének titka*, Székesfehérvár, 2008., 116. A feljelentés bizonyára „túl jól” sikerült... Bővebben lásd itt: Adriányi, G., *Prohászka és a római index*, Budapest, 2002. Vö. Meszlényi, A., i. m., 183.

31 Vö. Barlay, Ö. Sz., i. m. 117.

32 Székesfehérvári Püspöki Levéltár, No.5866

33 Mészáros, I. (1997), i. m., 76.